



MEDGYESI EMESE (1961) Genf

MEDGYESI EMESE

Élesben a sorssal

„Magyar Testvéreim! Itthon vagyunk. Tudjátok, hogy ez egyetlen szóban kimondva minden, ami ima és munka; templom, iskola és műhely; jelen és jövő; levegő, víz és mező, család, kenyér, közjó, élt, öröm, béke: a teljes földi boldogság. [...] A soknyelvű ország is boldog lehet, csak legyen benn krisztusi lelkiséggel fölkent jog, törvény és mindenkivel egyformán bánó igazság. Mert ha Máramarosban nem jól megy, megérzi a Hargita is, és a Somogy is megszenved. Testvéreim, székelyföldi románok! Magyarország a Görgényi-havasokban nem vadászterületet kapott vissza, és a mezőségen nem legelő füvet, hanem embereket, titeket, a népet, s ha az a másik nép keresztül függött, feltámadása után nem lehet hozzátok első más szava, mint a Krisztus húsvéti köszöntése: Békesség nektek!”

(Részlet Jaross Béla apátplébános, kerületi főesperes perorációjából. Elhangzott Marosvásárhelyen, 1940. szeptember 10-én.)

Az előzetes diplomáciai egyeztetés értelmében 1940. szeptember 5. és 13. között pontos menetrend szerint került sor az impériumváltás – román evakuáció és magyar bevonulás – párhuzamosan zajló folyamatának gyakorlatba ültetésére. A nagyarányú népmozgás és a tömeges részvétel miatt a román rendfenntartó erők teljes állományát fokozott készenléti állapotba helyezték Észak-Erdély területén. Burduşan Ioan csendőrhadnagyot a marosvásárhelyi ünnepélyes bevonulás napján, 10-én egész napos utcai ügyeletre osztották be. Választhatott: a Kálvária-kert és a szőlősök, valamint a vámház, illetve a Teleki Mihály út közötti szakaszokon, saját körzetében kíván maradni, vagy átirányításért folyamodik a térségen belül, Marosszék területén. Ismerős helyen szívesebben teljesített szolgálatot: a stratégiaileg kiemelten fontos, potenciális veszélyforrást jelentő lokalizáció ellenére – a Koronkai út közvetlenül a városközpontba, a Fótérre vezet, közelében ott a Poklos-patak hídja, kődobásnyira a laktanya – biztonságban érezte magát. Sokszor hangoztatta: tudomása szerint öneki nincsenek ellenségei.

Húsz éve múlt, hogy erre a vidékre helyezték. „Civilizáltak a magyarok; meglátod, mennyire más világ az övéké... Asszonyaik dolgoznak..., jól főznek... De vigyázni kell velük, veszélyesek!... Te nem házasodni még, éld nyugodtan világodat! Ha majd meg akarsz állapotodni, viszel magadnak itthonról engedelmest *fata*-t, a mi fajtánkból, aki szül neked..., mosolyogva *dulceața*-t szolgál fel, ha *vizita*-ba megy valaki a házába...” – vigasztalta okítóan az anyja, mert lonuţkája láthatóan nehéz szívvel hagyta ott Bukarestet.

Most azonban a változás ellenére sem akart többé a visszaútra gondolni.

1919 tavaszán érkezett Marosvásárhelyre. Gonsenyicza Jakabbal elsők között ismerkedett meg a helyszínen. Anyai nagybátyja, aki örök életében valamelyik bukaresti minisztérium fogalmazójaként tevékenykedett, Viorel bácsika ajánlotta őt be a mindentudó mester kegyeibe egy többoldalas, cirkalmas levél révén, melyet az unokaöcs közvetlenül a címzettnek kellett átadjon.

Olvasat nélkül is tudta a fiatal kihelyezett, hogy viszonzásul az elvárt gyámolításért az üzenetben feltétlen segítség ígértetik Gonsenyicza bárminemű jövődöbéli tervéhez, hivatkozással a háború előtti szerencsés esztendőkre, amikor a kimpinai hármas határnak és Herold Josef-Hermann találékonyságának köszönhetően sok számjegyes értékben együtt bonyolíthatták ügyeiket. Idős Burduşan nem akarta átneveltetni unokaöccsét, csupán azt szerette volna, lenne életrevalóbb édes hűgának elkényeztetett egykéje! Venné végre át tőle az örökös családfenntartó szerepet! Gonsenyicza természetesen honorálta a felkérést, támogatásáról biztosította a fiatal csendőrt, ellátva őt, ahogy illett, számtalan hasznos tanáccsal. Sikeres beilleszkedése érdekében arra ösztönözte, tanuljon meg mihamarabb a környék nyelvein, magyarul, szászul... legalább pár szónyit cigányul... Végül viszonozta a távoli nagybácsi üdvözlését. Elfoglaltságára hivatkozva igyekezett volna udvariasan megszabadulni a nyakába varrt védenctől, csakhogy a jövevény kivételesen megszívlelte nagybátyja intelmeit, és jó darabig lerázhatatlan lett. Szabad idejében minduntalan Gonsenyiczáék portáján csellengett, állandóan azt kérdezgetve, mit és hogyan segíthetne. Ragaszkodott hozzá, hogy részt vehessen Jakabbal és Franzival a páros ház befejező munkálataiban. Bekérezkedett napszámosaik közé, mondván, a gazdákról veszi a jó példát, akik velük vállvetve dolgoznak, s mint atyafiakkal beszélnek embereikkel. Kosztja és mindaz, amit eltanult, volt a fizetsége...

Az ortodox kolónia érkezésével meghatványozódtak ifjú Burduşan kötelezettségei. Hirtelen nagyon elfoglalt lett, fokozatosan elhanyagolta kiépített kapcsolattrendszerét, elmaradt, eltávolodott Gonsenyiczáéktól. A mester és lányának elköltözése miatt? Vagy Severin pápa hatására? Merthogy az ortodox méltóság egyházi hivatásának szerves részeként vette kézbe a bukaresti fiatalember szellemi irányítását. „Minek neked magyar szó? Vagy szász? Ne akarj te szerepet cserélni! Ké ez az ország?! A miénk vagy az övéké?!... Elfelejtetted, mi a küldetésed? Többségi lettél, nem neked kell alkalmazkodni! Megértetted?!” – oktattatta ingerülten tanítványát. Utóbb mégis megkegyelmezett a fiatal csendőr nyelvtanuló ambíciójának: ógörög közmondásokra okítottatta őt, mert – esküdözött – azok igazán örökérvényűek. A hatás kedvéért élethű megelevenítéssel cirkalmas para-történeteket is mesélt neki. Valamennyit régen, valahol Jászváros környékén hallotta, még ifjú szeminarista korában. Állítólag egy legalább százesztendő, csodatevő hírében álló remete regélte őket neki.

Severin pápa és Baci Aurelian ügyvéd 1940 nyarán titokban naponta összetartották a helyi románság döntéshozóit, legbefolyásosabb és legtehetősebb tagjait, hogy az Astra egyesület székházának hátsó gyűléstermében megvitatassák a közösség helyzetét és a közeljövő sürgős tennivalóit. Lehetek vagy tizenöten. Augusztus utolsó éjszakáján végül a pápa két cselédapácával összeszecsomagoltatta a főtéri templomukban lévő összes kegytárgyat:

– Csupán elővigyázatosságból, lelkecské! – nyugtatta a szolgálatban föltöbbsé serénykedő, de mindenkor hangos ijedelemre hajlamos fityulásokat. – Fújhatja Jaross plébános a magát... *Én* ne beszéljek meggondolatlanságokat?!... Nem vagyok hajlandó nemzeti kincseinket bozgor kézre hagyni, se holmi szedett-vedett, vad katonák kardcsapásaitól meghalni! – ismételtette indultatos tekintettel.

Szónoklataiban Baci mester kiegyensúlyozottabban érvelt. Az ügyfelei révén szerzett információk alapján, konkrétan soha meg nem nevezett magyar minisztériumi átiratok bizalmas utasításaira hivatkozott. A pópával ellentétben ő arról igyekezett meggyőzni az egybegyűlteket, mekkora

meggondolatlanság, egyenesen jóvátehető hiba lenne, ha a románok mindent hátrahagyva elmenekülnének.

– Erdély tipikus kultúrzóna – részletezte magyarázó kedvvel –, meglátják, az új államnak nemcsak érdeke, hamarosan kényszerű kötelessége lesz pozitív példát statuálni. Magyarországnak kirakatpolitikát kell folytatnia a visszaszerzett országrészek régióiban!... Nincs más mód: szubvenciók özőnében prosperálhatunk, a nemzetközi közvélemény helyettünk tartja a vasat a tűzben... Azt mondom, ne rémítgessék egymást, emberek, nagy veszteség számunkra Észak-Erdély, de háború van. Ezt a döntést adott körülmények között diktálták nekünk, egyelőre nincs mit tenni... Higgyék el, nemcsak értelmetlen, egyenesen káros lenne, ha agitálnánk... Majd ha béke ígérkezik, akkor kell nagyon figyelni, azon lenni, jól forduljon – vagyis javunkra – a kocka. Uraim, csak semmi pánik! Panasszal a Népszövetséghez mindig lehet fordulni. Biztosíthatom Önöket, ajánlott lesz minél több vonatkozásban megtennünk – fejtegette világosan taglalva az elképzeléseit. – A magyarok kényesek a becsületre... Nekünk vigyáznunk kell... Okosan gazdálkodni minden minket érintő sérelemmel! Azonnal, minél hangosabban világgá kell őket kiáltani!... Ne feledjük: a mi hatékonyságunkon múlik, hogy nemzetközi jogalapon mennyi előnyt rendelünk közöségünk szolgálatába...

Az ügyvéd azt is tudni vélte, hogy a magyar hatóságoknak nincs szándékában megakadályozni a román tanerők önkéntes távozását, de nem fogják ellehetetleníteni helyzetüket sem. Nem mozdítják el őket; szolgálati éveiket el fogja ismerni az új közigazgatás csakúgy, mint a helyben maradáshoz választó kis- és középvállalkozásokat.

– Teleki Pál miniszterelnök idevalósi, az ő felelőssége az országos rendszer feszültségmentes működtetése. Az ő jogkörébe tartozik, hogy korlátozza az anyaországi tisztviselők kinevezési és kirendelési rendjét – érvelt meggyőzően. Hozzátette, hogy a vázolt elképzelés logikája alapján ő kész akár azonnal borítékolni: sok mindenben, többek között a román közszolgák havi illetményeinek kifizetésében sem lesz fennakadás. – Ne feledjék azt sem, mennyire közel a határ... Kolozsvárott még karácsony előtt megnyílik a regionális román konzulátus... Baci kifejtette: véleménye szerint jóvátehető hibát követnének el, valósággal feladnák a játszmát, ha távozásra biztatnák Marosból a románokat.

– Ha maradunk, kötelesek taníttatni a gyermekeinket... Minek lódnánk neki a semminek?... Mit eredményezhet?... Több százezer nincstelen ember az utakon... Menekülni akkor kell, ha van mitől! – jutott egyazon következtetésre minden tanácskozás alkalmával.

Burduşan hadnagy 1940. szeptember 10-én hajnal óta a város ütőerét, a Teleki Mihály bekötőút forgalmát figyelte. Szekerekkel, lóháton, gyalog – a környező falvakból egyre nagyobb tömeg igyekezett a belváros felé. Szerettek volna mielőbb bejutni a Főtérre és környékére, pedig az előrejelzés szerint a biciklis hírvivők nyomán csak kora délutánra várható, fegyvernemekre osztva, az első magyar útegek érkezése. A bevonulók nagy része átvonul csupán, zömük azonnal megy is tovább Háromszék felé. Leválnak viszont a központban a katonai közigazgatási alkalmazottak; ők maradni fognak. A szertartás mindenhol hasonló: tisztelgés az országzászló előtt, a Városháza kulcsának szertartásos átvétele. Elhangzanak hierarchikus sorrendben az ünnepi beszédek, aztán kezdődhet a berendezkedés: huszonnégy órán belül országszerte érvényes, egységes ügyfélfogadási nyitva tartás kötelezi őket. Előreláthatólag november 26-án magyar jogrendi értelemben a polgári szervek átvehetik a közigazgatást.

A tömegben mindenki olyan helyet remélt, ahonnan jól láthatja a bevonulást, és hallhatja a beszédeket. A friss termés minőségének megvitatása, a betakarítás és a vetés, a piac és a jószág témája mellett tréfabeszéd, ugratás járta... Óvatosan adogatták körbe a férfiak a butykost: maradjon elegendő, becsületből-tiszteletből, az érkezők számára is... Az asszonyok kosaraiban kürtöskalács, pogácsák..., rengeteg virág..., karjukon vagy szoknyájukba kapaszkodva apró gyermekeik.

A román csendőrnek ismeretlen ismerőse volt a közeli falvakból érkezők nagy része. Tudott róluk; legtöbbjüket csupán látásból, de sokukat név szerint ismerte.

A laktanyával átellenben fiatal, ünneplőbe öltözött nők csoportját figyelte: a Tulipánköz felől érkeztek, a Vámháztéren át ugyancsak a központba igyekeztek. Öten voltak, mindenikük öle telis-tele zsebkendőnyi méretű magyar zászlókkal. Cipelve, nevetve törtek utat maguknak a tömegben. Az út közepére igyekeztek, onnan az áramlattal már lépésben lehetett haladni a Főtér felé. Sosem látta a csendőr ilyen elegánsnak a Petri család tagjait. Ilona és Julianna, a lányok székely ruhában voltak. Vikta, a meny gyöngypártás, fekete-aranszalagos öltözetet viselt. Kati, a hamvas szőke teltkarcsú, aki olyan hangosan kacag, a nagyobbik Petri fiúval jár jegyben. „Mégis folyton ficáncol, férfiak közelében feltűnést erőltet. Most is rakott fekete szoknyával, micsoda tűzpiros bujkában virít! Csizmásan-pöckösen – minek az?” – rosszallta. Együtt érzett a vőlegénnyel. Vendégük, Böske kalotaszegi viselete csupa gyöngy, fölöttébb díszes... Mégis szerény, mégis méltóságos... A laktanya ablakából már előző nap felfigyelt a lányra. Kolozsvárról érkezhetett. Ott lezajlott tegnap az „átadás”, valószínű, utána indulhatott. Látta, hogy Gonsenyicza elébe ment fiákerrel a nagyállomásra. Burduşan tudta a vendégről, hogy ifjabb Petri Sándorné Herold Viktória barátnője, a kincses városban együtt jártak iskolába... „Turnézik a bevonulókkal a kisasszony... sorozatban ünnepel...” – gondolta fejét csóválva. Tekintetével a fiatalasszonyt követte. Kimpinán született, de nemcsak emiatt tekintette őt földijének. Viktória mindig kedvesen, románul fogadta köszönését, és láthatóan értette az állam nyelvét. Válaszolni ezen a nyelven nem tudott – vagy nem akart? – Burdusánnak, de a csendőr töredékes magyar szavait megható természetességgel javította, valahányszor náluk járt a rend embere. Akkor is, ha rossz hírt hozott...

Egyébként ő iktatta 1933 elején Herold Viktória folyamodványát. A hajdon ugyanis a román királyság törvényeinek értelmében korengedményt kellett kérjen a frissen leszerelt, nála egy esztendővel idősebb Petri Nagy Sándorral tervezett házasságának megkötéséhez... Emlékezett, hogy Gonsenyicza fogadott lányának kérését maga a nevelőapa mondta tollba, ott, előttük, az őrsön. Szakszerűen járt el az öreg, mielőtt saját támogató megjegyzését hozzáfűzve ő is aláírta volna az okmányt. A csendőr szimpatizált a jegyesekkel – lerítt róluk, hogy egymásnak valók. Mondták, májusra tervezik az esküvőt. A vőlegény és az örömapa kéthetenként hasztalan érdeklődött az engedély vagy bármiféle válasz iránt... Júliusban Gonsenyicza kihallgatást kért a parancsnoktól. Nem árulta el senkinek, mit tudott meg tőle, nem részletezte, milyen lépéseket tervez, csak türelemre intette a házasulandókat. Tréfásan biztosította őket, aggodalomra nincs ok, boldogító igent mondhatnak hamarosan egymásnak.

Másnap aztán vonatra ült az öreg. Egyedül nevelt fiának árulta el, hogy Bukarestbe, onnan pedig Kimpinára utazik, intézkedni. Tíz nap múlva, amikor borostásan, porosan és fáradtan hazatért, szótlánul átölelte Viktát. Sütkérezett darabig a viszontlátás örömeiben, mielőtt kesernyés mosollyal elébe tette volna a konyhaasztalra a szerzeményt, egy tekerceszt, pecsétetes okmányt.

– Várhattuk volna akár ítéletnapig a nyavalyások engedélyét... – magyarázta szabadkozva lányának, válaszként annak féltréfás, aggódva dorgáló számonkérésére, hogy hova tűnt. Merre járt? Minek veszélyeztette magát?! Akár rossz vége is lehetett volna! Ha nem hagyják a hatóságok idén megesküdni őket, hát akkor... Nyugodtan vártak volna még egy évet, hiszen gyerekek óta szeretik egymást...

– Nincs szégyen a határon, se tatár a nyomunkban... Nem vagyok hasas... – mosolygott Gonysenyiczára a menyasszonyjelölt, bár hálásan ölelte át mostohaapját. Örömmel és köszönetül.

– Kimpinán szándékosan húzták az időt – mesélte a fiataloknak ügyintézője részleteit az öreg. – Ki nem találjátok, miért lapultak a huncut regátiak... A hatás kedvéért úgy tettem, mintha kész lettem volna akár káromlásra is... Emelt hangon kellett fenyegetőzsek... Hasztalan... Tulajdonképpen a román tudásom és nyugalmazott üzlettársaim kapcsolatai segítettek... Papíron te még mindig ott élsz, drága Viktus... Abban a kolostorban nevelnek... Ez a tekerics azt állítja, hogy öt éves korod óta nem az én lányom vagy, hanem Hohenzollern Mária királyasszony árvája...

– ...?

– Neveltetésedért a román állam mai napig tartásdíjat fizet. Le sem tagadhatod: valódi kincs vagy!... Igazi pénzforrás, nemcsak jó leány... – nevetett az öreg. – Számold ki!... Tizenöt éve, eljövedeled ellenére folyamatos jövedelmet biztosítasz a kimpinai ortodox pópáknak. Nem csoda, ha változatlanul a magukénak vallanak, és a kolostor árvái között tartanak számon... Tartásdíjad kedvéért másfél évtizede odahazudják létedet... Érthető, miért nem intéződött az ügyed: minek lemondani a pénzecsskéről? Sunnyogtak, míg lehetett.

Herold Viktória és Petri Sándor házasságkötésére 1934. szeptember 24-én kerülhetett sor. Esős vasárnap volt; akkorra ért véget az indián nyár. A menyasszony rengeteget kesergett a rossz idő miatt.

– Sebaj!... Lényeg, hogy boldogok legyetek... Megérdemelnétek – vigasztalta szeretetteljesen a mostohaapja. – Kicsit kanyargósan érkeztek a rajtvonalhoz, de nem számít! Annyira örvendek, hogy megértem!... Meglátjátok, minden jó lesz... – jövendölte meghatottan.

Viktória magán érezte a csendőr éles tekintetét. „A koncentráknak annyi... – gondolta –, de vajon mit hoz a háború? Tömeges átképzéseket rebesgetnek... Utána elkerülhetetlenül toborzás lesz megint... Ki tudja, melyik frontra küldik a férfiakat” – jutott eszébe a magyarok bevonulásához fegyelmetlenül őrt álló román csendőr láttán.

A fiatalasszony visszafordult, miközben tovább sodorta a tömeg; el is ejtette házi gyártmányú zászlóinak nagy részét. Jucika és Kati, jövendőbeli sógornője nevettek rajta... Vagy magukon... Mert övéik viszont a kacarászástól hullottak alá. Örültek a napsütésnek... Jó volt férfiak tekintetében sütkérezni... Néhány erős legény másodpercekre feltartoztatta a körülöttük hullámozó hömpölygő tömeget, mialatt a többiek felvették a földről a leesett zászlócskákat – egyet sem tapostak tönkre. A Vikta csuklójára kötött tarsolyba ismeretlenek aprópénzt csúsztottak; hamar szétkapkodták a rögtönzött kis lobogókat. Adott érte ki amennyit tudott... akart adni... amennyije volt, és amennyit jónak látott.

Burduşan hirtelen az arcát két keze közé szorító, zokogó fiatal nőt látta maga előtt... Mint síró ikonra emlékezett Viktóriára... „Örülhet immár a magyarjainak, egy időre békén hagyják, nem viszik koncentrára a férjét...” Körzetében talán legtöbbször az ifjú Petriéknél járt, a páros ház portáján. A lakanyai nyilvántartás alapján összeszámolta: nyolc év alatt tizenegyszer

kézbcsített a Tulipán utca 5-ben bevonulási parancsot Alexandru Petri Nagy címzettnek, melyben a fiatal férfit felszólították: hetvenkét órán belül egyheti élelemmel és két váltás ruhaneművel halaszthatatlanul jelentkezzék ingyen-munkára...

Romániában a tartalékos hadkötelesek közül a kisebbségeket – magyarokat, szászokat, zsidókat – rukkoltatták be rendszeresen. Egy-két hónapot tartott számukra az időszakos, kötelező katonai munkaszolgálat. Bányákban és kőolaj-kitermeléseknél dolgoztatták őket a Szub-Kárpátokban, utakat, hidakat, hajókat építettek a Regátban, vagy ingyen napszámban robotoltak a baragáni nagybirtokok betakarítási munkálataiban. Éjjel-nappal a szabad ég alatt tartózkodtak. Nem volt hol tisztálkodniuk, a negyvenfokos meleg ellenére még ivóvízhez is korlátozott mennyiségben jutottak. Lesoványodva, rongyosan, többnyire tetvesen, a felismerhetetlenségig leromlott állapotban kerültek haza nyílt színi, rács nélküli börtöneikből... Munkájuk tetemes hasznot húzott a bojároknak, akik juttattak belőle a bukaresti minisztériumok ügyviteli szervevényeibe, illetve – a kenőpénzek révén – az országos nyilvántartásokat kezelő hivatalokba, sőt a központi katonai vezérkar tagjainak is.

A háborús készülődések közepette megváltozott a koncentrák helyszíne és a munka tárgya: a nagy román alföldi betakarítások helyett megfeszített erődítési munkálatokat végeztek a hadkötelesekkel többek között az Arad–Nagykároly vonalon. A családfő kényszerű távolléte – ha élete nem is volt közvetlen veszélyben – mindig megviselte az érintett családokat, ugyanis számottevő volt a jövedelemkiesés. Leromlott fizikumukat, lerongyolódott állapotukat, drótozott lábbelijüket annyira restellték a hazatérők, hogy az állomás előtt rendszerint közösen béreltek fiákert, hogy felhúzott fedéllel, a kocsiszekerényben rejtőzködve vitessék magukat haza. A kocsisok sokszor nem kértek tőlük fizetséget; az érintettek többnyire szegény sorsúak voltak, ha nem is nincstelenek. Egyébként módosabb hadköteleseket ugyancsak beidéztek időnként, de közülük sokan utóbb mégiscsak megúszták a kényszerszolgálatot. Számtalan esetben ők épp a helyi rendfenntartók útbaigazításai alapján találták megoldást arra, hogyan „váltsák ki” magukat.

Marosvásárhelyen Burduşan feladata volt a koncentrák behívók kézbesítése. Kezdetben elfogulatlanul, hivatali előírásainak megfelelően járt el, tisztelet-tudóan viselkedett, de a látottak egyre jobban elgondolkoztatták. Megpróbálta néhányszor Severinnel átbeszélni a dolgokat, de a pópa hamar dühbe gurult a fiatal csendőr részvételtjes, elbizonytalanodott hangjának hallatán. Alig bírta türtöztetni magát; legszívesebben lekent volna neki egyet...

– Miket beszélsz, fiam?!... – Utóbb észbe kapott: még félreérti ez a bamba óriás! Csak nem hagyhatja, hogy lelkiismerete martalékában valami baromságra vetemedjék! Amilyen báránylelkű, ki tudhatja?!... – Fordult a kocka, rajtuk a sor! Érted, Ionuţ? – kérdezte tőle óvatossággal. – Ők néhány éve csinálják csupán, mi évszázadokon keresztül gürcöltünk nekik... Szóval, te csak ne törd butaságokon a fejed!... Nagy-Romániánknak működnie kell, a munkát muszáj elvegeznie valakinek! Nincs apelláta, fiam! – szögezte le.

Severin oktatgatása ellenére valamikor 1939 tavaszán, az utolsó behívó átadásakor, Viktória kétségbeesett tehetetlenségét látva Burduşan megindultan sopánkodott a család kapujában toporogva:

– *Vai, săracu' domnu' Petri – iară tre' să se ducă!... – Cine l-o fi pus pe vreo listă?! Nu e bine!... Nu-i de loc bine!* (Jaj, szegény Petri úr! Megint mennie kell!... Ki tehette fel a listára?! Nem jó!... Egyáltalán nem az!)

Petri Sándorné született Herold Viktória 1941. május 26-án egészséges leánygyermeknek adott életet. Olgának keresztelteti, és a saját vallásában, evangélikusnak fogja bejegyeztetni – értesítette még aznap tábori levelezőlapra a szegedi átképzőtáborban állomásozó férjét. Az esemény alkalmából a fiatal apa két hét rendkívüli eltávozási engedélyt kapott ugyan, de végleges hadtartalékosként csak nyár végén szerelték le. Viktória öregkori emlékezete szerint harminchárom éves házasságuk alatt csupán az akkortól számított két és fél esztendő élhették viszonylag gondmentesen.

Sanyiból büszke apa lett. Megható szeretettel kényeztette asszonyát és picit kincsét-bogarát, vagyis Olgicáját.

– Pont olyan gyermekbolond, mint annak idején az apja volt – hangoztatja özvegy Petriné, akinek figyelmét nem kerülhette el kisebbik fiának felelősségteljes gondolkodása: megboldogult férjére, szeretett Andrására emlékeztette Sanyi lénye..., a kitartása..., a gyengédsége..., ahogy etette, ha kellett, ringatta vagy sétálni vitte kislányát.

Kárpótlási jutalékával is miként gazdálkodott! Viktával előzetesen megbeszélte: egyharmadát babakelengyére költötték. A maradékból állványozáshoz száraz deszkát, ecseteket, rolókat, mintamodelleket, illetve hordószámra lenolajat vásárolt, hogy befektetésével fellendítse vállalkozásukat.

Jancsi fia viszont – öccsével ellentétben – mintha nem is ugyanazon család törpevállalat alkalmazottja lett volna: részéből elegáns tweedöltönyöket és Bocskait csináltatott magának, mielőtt két hétre Budapestre utazott volna, nyaralni. Míg a margitszigeti Nagyszállóban lakott, állítólag fővárosi hölgyek kegyeivel kényeztette magát. Menyasszonya volt az egyedüli, aki elhitte állítását, hogy öccse megbízásából járt bizalmas üzleti ügyben a Körösök vidékén.

Ilonka férjhezmenetelről álmódott, de mindenben kikérte anyja tanácsát. Hosszas dilemma és együttes döntés nyomán ő a majdani hozományát alapozta meg: elegáns szobabútor-garnitúrát vásárolt.

Jucika – mint frissen sült keresztmama – gondolkodás nélkül igazgyönyös gyerekfülbevalót rendelt Olgicának. Utána egy hónapig kamatoztatta az ékszervásárlás után megmaradt tőkéjét, latolgatott... Végül korszerű Singer varrógépet vásárolt magának, illetve egy fővárosi finomszabászati képzés részvételi díjának befizetésével szakmai jövőjét vélte megteremtteni.

A magyar kormány „produktív szociálpolitikai” programjának jegyében az Országos Népi- és Családvédelmi Alap (ONCSA) támogatásával kétszoba-konyhas tömbházlakásokat építettek a nagyobb városokban, amelyek kis jövedelmű, sokgyermekes családok számára nyújtottak otthont. A Petri fivérek a marosvásárhelyi ONCSA-telep munkálataiban szerződéses alapon vettek részt kisvállalkozással. „Hála istennek, van munka... Csak a háborút úsznánk meg valahogy...” – fohászzkodott a fiatal cégvezető asszonyának.

Olgica születése után Vikta többé nem tért vissza munkahelyére, az ugyancsak a Bissingerék tulajdonát képező babagyárba: az anyaság gyakorlata miatt végleg feladta részlegvezetői állását, bár igyekezett továbbra is hozzájárulni háztartásuk kiadásaihoz. Amint picit lányát elválasztotta, esténként Alberttel dolgozott, a Kultúrpalota ruhatárában. Sanyi mint potyázó néző, gyakran „csatlakozott” hozzájuk: besegített, és örült a kulturált környezetben feleségével töltött időnek. A Petri nővérek pedig egymással versengve ajánlkoztak, ki vigyázza esténként a Tulipán utcában a család legfiatalabb tagjának törékeny álmát...

A Magyar Királyi Tábori Posta tisztségviselője, Fazakas Dénes egy idő óta megváltozott világban érezte magát: hírnöke volt, és ezáltal résztvevője lett

egyre több fájdalomnak... Régóta nem sopánkodott még otthon sem rengeteg munkája, a megsokszorozódott forgalom miatt, pedig rendszeresen fizioterápiás kezelésre szorult hátgerincsérve miatt. Az 1943-as esztendő tavaszán, amikor több száz tartalékoszt hívtak be Marosvásárhely környékéről, döbbenettel fedezte fel a címzettek listáján a saját nevét, hiszen ő sohasem részesült katonai kiképzésben.

– *Vai de mine și de noi!...* (Jaj nekem, jaj szegény fejünknek!...) – nyögdecselte asszonyának megtörtén, amint hazatérve előrángatta táskája aljából behívóját, és beillesztette a pohárszék vitrinjének sínjei közé...

Sor alá estek a Petri fivérek is. Így történt, hogy Olgica második születésnapján, kora reggel, ahogy illett, Stausz Simon Bolyai utcai műtermében gyülekeztek a család tagjai fényképészkedni. „Füles De Gaulle”, a rendkívüli fizikai adottságú, csaknem két méter magas fotográfus romantikus beállítású képeiért rajongott a helyi közösség; sok kliense volt, státustartozéknak számítottak munkái. Sanyinak gyermekkori barátja, elemiben osztálytársa volt az esetlen, szimpatikus férfi. Petriéknél gyakran megfordult, részben hogy a nevetős Jucika közelében lehetessen, de viszonzásul is, hiszen Sanyi készítette műhelyébe az élethű háttereket. A fiatal szobafestő mesternek köszönhetően a Stausz-kuncsafok a Halászbástyán, az Országház előtt, az Azúr parton, a Somos-tetőn sétálhattak. Simi mesteri érzékkel örökített meg mindenkit, kívánságuk szerint bármelyik helyszínen – elvarázsolt, ismeretlen kastélyok előtt, indián sátozó táborban, iglu belsejében, a Mont Blanc csúcsán vagy az Akropolisz tövében pózolhattak kliensei. Stausz néni halála óta, elfoglaltsága ellenére Simi viszonzásul sokszor segített a Petri fivéreknek: dolgozott nekik bérmentve, kalákaszerűen. Különösen hálás volt minden családi meghívásért, szóljon az ebédre, habos kávéra vagy ruhatári segítsége ellenében színház-, illetve mozilátogatásra. Hivatalos volt özvegy Petriné utolsó katonabúcsúztató, ünnepi ebédjére is. Lekéste az előételt és a levest, pedig sötétkamrájából az aznap reggeli klisékkel rohant egyenesen a Tulipán utcába. Ajándéknak szánta őket, hogy könnyítsen berukkoló barátainak lelkén.

Utoljára akkor voltak valamennyien együtt, tréfálkoztak a páros ház hátsó, közös verandáján, a napfényben... Délután Körtefájára utaztak. Különböző hadtestekbe sorolták be a hadköteles fivéreket; más-más célállomások felé irányították őket. Jancsit egyelőre belföldre, Siófokra; Sanyit máris idegenbe, a messzi keleti frontra, Galíciába... Mindkettőjüknek egyazon napon, ugyanott kellett jelentkezniük, Marosvásárhely északi vasúti csomópontjának állomásán. Ellenkező irányba induló, szomszédos vágányokon álló szerelvényekre kapaszkodott fel a két testvér. Búcsúzóul, veje szerelvényének indulása előtt, Jakab tató még felnyújtotta egy utolsó pisze-piszés eszkimó-puszira a matrózzruhás Olgicát a vonatablaknál álló apjának. Simi, aki egyébként a szabadságát töltötte, és csak két héttel később kellett visszautaznia ezredéhez, velük tartott a pályaudvarra. Szünet nélkül kattogtatta fényképezőgépét. Lencsevégre kapta többek között Petriék családi krónikájának néhány további jelenetét: kislányuk tiltakozik, rúgkapál és kiabál, nem akarja, hogy visszasüllyesszék nagyapja kitárt karjába. Anyuka ezért kapja meg tőle a magáét: igazságos haraggal feléje is csápol a cukorfolat méregzsák, ordítja, értse meg mindenki, az apjával szeretne maradni! Viktória tehetetlenül nézi a jelenetet. Stausz Simon aznap utolsó felvételén a fiatalasszony szájára szorítja hímmelt zsebkendőjét. Másodpercekig hangtalanul remegett, némán fuldokolt, mielőtt felszakadt volna sírása. Hangját azonban elnyomta a mozdonyszivattyúk sistergése.

Fogsága alatt Petri Sándor magyar királyi honvédtizedes emlékezetében évekig ez a kép élt legélesebben felesége arcáról.